

ostankov verižnih srajc ter več oklepnih rokavic. Ni povsem jasno, na kakšen način je ta oprema zašla v grobove, saj so v srednjem veku trupla padlih bojevnikov praviloma slekli pred pokopom. Po najbolj uveljavljeni hipotezi naj bi do pokopa prišlo šele z nekajdnevним zamikom, to pa je v poletnih dneh že zadostovalo, da so trupla razpadla do te mere, da se z njih ni več dalo enostavno pobrati opreme.

Z velikimi napori se je Thordemanu posrečilo oklepne jopiče po posebni, lastni klasifikaciji razvrstiti v pet tipov, katerim je dodal še šestega za lamelni oklep. To mu je ob upoštevanju velike količine slikovnega gradiva in zlasti plemiških nagrobnikov omogočilo, da je sledil razvoju oklepnih jopičev vse od najenostavnejših tipov iz srede 13. stoletja – ki so se najverjetneje razširili pod mongolskim vplivom – pa do tistih bolj kompleksnih, ki so poleg prsi in trupa ščitili še ramena in celoten hrbet.

Da bi lažje razumel nastanek oklepnega jopiča, je Thordeman v knjigo vključil zajetno študijo razvoja luskastega in lamelnega oklepa, ki zajema pravzaprav celotno Evrazijo. Kljub novim odkritjem in raziskavam bi še zmeraj težko našli strokovno delo, ki bi to temo obravnavalo s primerljivo globino in širino.

V zadnjem delu knjige najdemo podrobne opise najpomembnejših najdb, ki jih dopolnjuje priloga nič manj kot 145 plošč z risbami, fotografijami in rekonstrukcijo posameznih oklepnih jopičev. To gradivo je bilo v prvi izdaji ločeno v lastnem zvezku, v ponatisu pa je združeno v eno samo, sicer luksuzno knjigo.

Kot smo že uvodoma omenili, gre za delo, ki je kljub častitljivi starosti pogosto citirano. Thordemanova skupina si je sicer po svojih najboljših močeh prizadevala ustrezno ovrednotiti velikansko količino najdenega gradiva, vendar je bila v zaključkih namenoma zelo previdna, saj se je bržkone zavedala, da je tedanje znanje prešibko, da bi zadostovalo za brezhibno interpretacijo tako vsestranskih in zahtevnih najdb. Zato so avtorji v knjigi predstavili predvsem hipoteze, ki so se jim zdele najboljše utemeljene, nikakor pa si niso drznili na tej podlagi postavljati velikopoteznih sklepov.

Žal so mnogi kasnejši zgodovinarji to dejstvo iz takšnega ali drugačnega razloga spregledali in določene hipoteze predstavljali kot dokazana dejstva, s katerimi so nato podprli svoja lastna razmišljanja. Take nedopustne nenatančnosti ali celo namerne zlorabe so Thordemanovemu delu ponekod v strokovnih krogih prinesle neupravičeno kritiko. Knjigo je pač treba jemati predvsem takšno, kot v resnici je: bogato, še dandanes presenetljivo svežo zakladnico enkratnega gradiva.

Tomaz Lazar

Aleksander Panjek. **Terra di confine. Agricolture e traffici tra le Alpi e l'Adriatico: la contea di Gorizia nel Seicento.** Storia Goriziana e regionale, collana di studi e documenti 2. Edizioni della Laguna 2002. 255 strani.

Spomladi leta 2001 je v Gorici izšla prva knjiga nove serije *Storia goriziana e regionale. Collana di studi e documenti* (Zgodovina Goriške in širšega področja. Serija študij in dokumentov). Pobudnik serije in njena gonilna sila je Silvano Cavazza, profesor zgodovine na tržaški univerzi, ki je v strokovni odbor zbirke pritegnil kolege iz Italije, Avstrije in Slovenije in s tem nakazal mednarodne ambicije projekta. Ta je posvečen raziskovanju preteklosti nekdanje goriške grofije, zlasti na podlagi virov, kot to poudarja podnaslov serije. Težišče je na habsburškem obdobju, čeprav je v načrtu tudi zbornik o goriškem srednjem veku. Ozemeljsko je osrednja vloga nemenjena Goriški, za obravnavo pa pridejo v poštev tudi okoliška področja kot so Istra, Furlanija, Kranjska. Poleg dveh že izdanih sta pred izidom naslednji dve knjigi: obsežen, že omenjeni zbornik o goriškem srednjem veku in zbornik o glavarstvu Gradiščansko v 16. in 17. stoletju. V bližnji prihodnosti so predvidene nadaljnje štiri, med katerimi je tudi študija o slovenskem predikantu Petru Kupljeniku.

Prva knjiga iz serije je delo Paola Iancisa *Manifattori e lavoranzia. Le forme del lavoro a Gorizia nel Settecento* (Manufakture in delavstvo. Načini dela na Goriškem v 18. stoletju), ki je, kot že omenjeno, izšla pomladi 2001. Posvečena je rokodelstvu na Goriškem v kontekstu splošne gospodarske podobe. Obrti deli na policijske, kamor šteje gradbeništvo, obdelavo kovin in izdelavo oblačil ter komercialne, kamor sodijo pomembne manufakture: papirništvo, steklarstvo in zlasti tekstilstvo. Knjiga obravnava predvsem tehnične vidike proizvodnje, pri čemer se ne izogne njenim vplivom na družbo, migracije.

Posveča se tako italijanskemu kot slovenskemu delu nekdanje grofije, posebej izpostavlja pomen manufakture Borghi v Kanalu ob Soči. Avtor je obilno uporabljal razpoložljive vire, zato je njegovo delo pomemben, nov in verodostojen prispevek k poznavanju zgodnjeindustrijske proizvodnje na tem področju in bi si zaslužilo posebne predstavitve oz. obravnave.

Druga knjiga, ki jo v resnici želim predstaviti, je izšla konec leta 2002 in je delo mladega tržaškega zgodovinarja Aleksandra Panjeka: *Terra di confine. Agricolture e traffici tra le Alpi e l'Adriatico: la contea di Gorizia nel Seicento* (Dežela ob meji. Kmetovanje in trgovanje med Alpami in Jadrantom: goriška grofija v 17. stoletju). Razdeljena je na štiri sklope oz. glavna poglavja. V uvodnem avtor skozi prikaz teritorialnega razvoja oriše nastanek grofije, njeno notranjo strukturo in prehod pod Habsburžane ter jo definira kot deželo mnogoterih meja, križišč in stičišč: geografsko-podnebnih, političnih, etničnih, institucionalnih. O prisotnosti te mnogoterosti v zavesti takratnih prebivalcev priča tudi neka anketa iz sredine 15. stoletja, s katero so Benečani skušali podpreti teorijo o pripadnosti Goriške Furlaniji: anketiranci so Goriško doživljali in označevali različno, kot slovansko, italško in nemško.

Drugo in tretje poglavje predstavljata jedro knjige. Obravnavata osrednji gospodarski panogi tedanje Goriške. Naslov 2. poglavja *La geografia produttiva* (Geografija proizvodnje) zgovorno nakazuje avtorjev pristop k obravnavi kmetijske proizvodnje: na primeru petih izbranih gospodstev oz. posesti, ki so po eni strani tipična tako v geografsko-podnebnem kot v institucionalnem smislu (velika strnjena zemljiška gospodstva kontinentalnega in manjše razdrobljene posesti mediteranskega tipa), po drugi strani pa dovolj velika, da vsako zase predstavljajo verodostojen reprezentančni vzorec, je skušal prikazati proizvodne kapacitete velikih gospodstev Rihemberk s kraško-vipavskega in Švarcnek s kraško-brkinskega področja, Tolmina kot goratega gospodstva, ter posestev Dobrovo v gričevju in De Grazia v ravninskem delu grofije. V tekstovni in tabelarni obliki nam skuša avtor predočiti agrarno proizvodnjo skozi obseg in razmerja med denarnimi in naravnimi, med činžnimi, desetinskimi, javnopravnimi in robotnimi dajatvami: najprej znotraj posameznih gospodstev, nato še med gospodstvi. Kot vir je uporabil urbarje navedenih gospodstev iz 1. polovice 17. stoletja. Končne ugotovitve v veliki meri potrjujejo sicer v splošnem že uveljavljene predstave: npr. o Tolminski kot živinorejskem in sirarskem področju, o Brdih kot vinogradniškem.

Skladno z naslovom *Circolazione degli uomini e delle merci* (Kroženje ljudi in blaga) je tudi avtorjeva pripoved v tem poglavju v primerjavi s prejšnjim bolj tekoča, pripovedna in opisna, manj nasičena s podatki in njihovo obdelavo. Govori o vlogi in udeležbi Goriške v trgovini na križišču dveh poti: z vzhoda proti zahodu, to je z Ogrske na Beneško, in z juga proti severu, torej z Jadrana na Nemško. Ko so se konec 16. stoletja poti za nekatero blago preusmerile, deloma z Ogrske preko Bosne v Dalmacijo in s severnega Jadrana preko Tirolske v Nemčijo, je Gorica izgubljala dohodek in pomen in vedno bolj postajala le še postajališče, počivališče za blago v tranzitu, kolikor je sploh še potovalo preko goriškega ozemlja. Svoj delež je k zmanjševanju njene trgovske vloge prispevala tudi druga beneška vojna. Vedno bolj je Gorica postajala le lokalno tržišče za surovine, ki so prihajale iz zaledja, zlasti železo, laneno platno, kože in meso. Pri tem je znatno vlogo igrala kmečka trgovina, ki je bila tesno povezana s tihotapljenjem na celotnem obmejnem področju. Mitninski uradi so bili pri preprečevanju neučinkoviti, saj so podložnike k trgovanju spodbujali tudi njihovi teritorialni gospodi, da bi njim (in tudi državi) sploh zmogli plačati vse naložene dajatve. Tako je trbiški mitničar leta 1634 o stanju na okoliških cestah poročal, da je bila *cesta čez Predel polna podložnikov in kajzarjev iz bližnjih gospodstev, ki so na svojih majhnih in šibkih konjih tovorili majhne količine vina (včasih tudi le kakšnih 40 ali 50 l), da bi si zaslužili za preživetje in poravnali obveznosti do gosposke. Ko so taki majhni tovorniki in ubogi ljudje prispeli do mitnice, se je začelo tako jadikovanje, toženje in moledovanje, da se je moralo uradnikom zmešati*. S trgovanjem in tihotapljenjem kot postransko dejavnostjo so se ukvarjali tudi drugi sloji: plemstvo in nemalokje še duhovščina. Na tem mestu avtor opozarja na podobne ugotovitve drugih zgodovinarjev o vplivu kmečke trgovine na kmečke upore.

Odnosi med mitninskimi uradniki in plemstvom so bili konfliktni in za prve naporni, celo nevarni zavoljo višjega stanu in vpliva slednjih, ki niso iskali le privilegijev zase, marveč odkrito podpirali tihotapljenje podložnikov in ovirali delo mitničarjev. Zemljiški lastniki so si med drugim lastili pravico sodstva na prvi stopnji zoper tihotapce, kar je v praksi onemogočalo sodni pregon, dokler ni višji nakladni urad sprejel uredbe, s katero je jurisdicentom odvzel vsakršno pristojnosti v tihotapskih zadevah. Največ težav je bilo pri trgovanju z vinom, ki se je skrivaj uvažalo z Beneškega in so ga nato posestniki

prodajali trgovcem kot lasten pridelek, neobdavčeno in s pretvezo, da smejo svoje vino prodajati komur hočejo. Plemstvo si je s tem zagotavljalo svoje najpomembnejše dohodke. Krčevito oklepanje in izsiljevanje novih privilegijev na mitnicah je bilo nenazadnje povezano z upadom pomena Goriške kot križišča trgovskega prometa, zaradi česar se je pridelava in trgovina z vinom uveljavila kot daleč najpomembnejša panoga goriškega gospodarstva. Na pomen in izvozno usmerjenost goriške vinarske proizvodnje kaže tudi primer žita kot drugega najpomembnejšega pridelka v deželi: tega je, nasprotno, primanjkovalo, saj je bilo žito ob izvozu veliko bolj obremenjeno z dajatvami kot ob uvozu.

Goriško vino je po nekem opisu z začetka 16. stoletja veljalo za *aromatično in izbranega okusa, vendar motno in občutljivim in nevajenim želodcem precej škodljivo*. Kot tako se pri Koroščih kot glavnih kupcih ni moglo uveljaviti, zato so goriški stanovi proti koncu 16. stoletja pri osrednji oblasti dosegli prepoved uvoza tujega vina: odtlej so bili na Goriškem zasajeni s trto vsi griči in celo pašnike in gozd so spremenili v vinograde. Uskoška vojna, ki je v začetku 17. stoletja prinesla v deželo krizo, je imela za posledico podvojitve obsega vinogradov. Trgovanje med Koroško in Goriško je v 17. stol. potekalo v duhu uveljavljajočega merkantilizma, ki ga je cesar Leopold I povzel takole: *Primerno, celo bolje je, če se dežele pod istim vladarjem trgovinsko povezujejo med seboj in ne s tujci ter zaslužek in koristi zadržijo zase, ne da te poberejo tujci*. Vsled take doktrine je bilo tako Korošcem večinoma dosegljivo le goriško vino. Vendar je potekalo sosedsko trgovanje vse prej kot tekoče, v duhu dobrega poslovnega sodelovanja. V času od 16. ter zlasti v 17. stoletju se je razvila okoli dovoljen in prepovedi uvoza ter trgovanja z vinom med Koroško na eni ter Goriško in deloma Trstom na drugi strani, prava meddeželna diplomacija, ki jo avtor imenuje vinska diplomacija in se kaže kot ciklično ponavljanje sporov, pogajanj in dolgoročno neučinkovitih sporazumov, s katerimi so si Goričani ob podpori osrednje oblasti v večji ali manjši meri uspeli preko 150 let zagotavljati monopol nad prodajo vina.

Poglavje o trgovanju se zaključuje s sicer namišljenim, a zanimivim in življenskim dialogom med mitničarjem in trgovcem o veljavnosti njegove bolete, s katerim skuša avtor ponazoriti takratno dogajanje v trgovini z vinom, vloge in način razmišljanja njenih udeležencev.

S poglavjem *Economia e società di confine* (Obmejno gospodarstvo in družba) avtor povzema svoja izvajanja o goriškem gospodarstvu v 17. stoletju: v zvezi z vinsko trgovino obdela prevozne in mitninske stroške ter njihov vpliv na prodajno ceno goriškega in tujega, beneškega vina, primerja tip zemljiškega gospodarstva na Goriškem s tipi gospodarstev, značilnimi za srednjo in vzhodno Evropo in vse skupaj zaključuje s splošnim orisom goriškega gospodarstva med 16. in začetkom 18. stoletja.

Panjekovo delo ima vse lastnosti, ki jih zbirka študij in dokumentov zasleduje: Goriško obravnava v njeni historični celoti in je v pretežni meri narejena na podlagi obdelave primarnih virov: avtor je uporabil bogato gradivo arhivov, zlasti v Gorici, Celovcu in Gradcu. Knjiga je pomemben prispevek k poznavanju gospodarske zgodovine Goriške, ki je v zgodovinskih, zlasti gospodarskih raziskavah zgodnjega novega veka zapostavljena. Kot taka bi si zaslužila izdajo v prevodu, kar bi jo približalo precej širšemu krogu bralcev.

Drago Trpin

Querschnitte: deutsch-slovenische Kultur und Geschichte im gemeinsamen Raum. Krista Zach, Mira Miladinović Zalaznik (Ur.). München : Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 2001. 167 strani. (Veröffentlichungen des Südostdeutschen Kulturwerks ; 80).

Konec leta 2001 izšla knjiga *Querschnitte* (Prerezi) predstavlja pomemben prispevek k raziskovanju nemško-slovenskih odnosov, kulture in zgodovine v skupnem prostoru. Na naslovnici nad sliko, vzeto iz Velike heidelberške rokopisne zbirke pesmi, v podnaslovu beremo Valvasorjeve besede, ki jih je polihistor zapisal v poglavju, namenjenemu deželnemu knezu, v deseti knjigi svojega monumentalnega dela *Slava vojvodine Kranjske* (1689): »Der wissendlich Romanen für Historien ausgibt...«. Seveda gre le za izsek iz Valvasorjevega pisanja, kjer je poudaril, da je naloga zapisovalca zgodovine, poročati po resnici in ne zavajati bralcev. Na zadnji strani ovitka knjige pa najdemo sliko Primoža Trubarja, lesorez ponatisnjen iz Trubarjeve biografije izpod peresa Mirka Rupla.